

Qanunçuluğun aşılacağı yüksək dəyərlər

Heydər Əliyevin bütün zamanlarda mühüm əhəmiyyət kəsb edən dövlətçilik, konstitusiya, demokratiya, insan haqları, ordu quruculuğu, iqtisadiyyat, mədəniyyət, tarix, vətənpərvərlik, milli münasibətlər və digər məsələlərlə bağlı tarixi çıxışlarının hazırkı dövrdə geniş təhlil olunmasına ehtiyac var. Ulu Öndər çıxışlarında konstitusiyadan irəli gələn məsələlərə hər zaman diqqətlə yanaşmağa və qanunun aliliyini qorumağa çağırırdı.

Dövlət və qanun həmişə yanaşı mövcud olmuş və inkişaf etmişdir. Dövlət ictimai-siyasi proseslər və tarixi hadisələr nəticəsində meydana gəlir, yalnız sonradan qanunla təsbit olunur. Dövlət yarandığı vaxtdan hüquqla bağlı məsələlərə, o cümlədən ictimai nizam-intizama ehtiyac olmuşdur. Ancaq mənbəyinə, təkamülünə görə üstünlük hakimiyyətə məxsusdur.

Qanunlar ictimaiyyətdə etik normalar əsasında özünü büruzə verir. Düzgün, haqlı və qanuna uyğun olan hər hansı bir əməl qanun və etik normalar kimi göstərilə bilər. Yəni qanun və etik normalar o qədər yaxındır ki, qanunlar dedikdə məhz etik normalar anlaşılır. Etik normalar həm təbii, həm də pozitiv (sivil) hüquqda mövcuddur. Məhz bu baxımdan Ulu Öndərin qanun və qanunçuluq barədə dediyi kəlamları oxuyarkən bir daha etik və mədəni dəyərlərin şahidi oluruq. O, konstitusiyada təsbit olunmuş müddəaları əsas götürərək ölkəmizdə hüquqi dövlətin yaradılmasına, insanların hüquqlarının qorunmasına diqqəti yönəldirdi: "Bizim borcumuz bu təminatlardan, konstitusiyanın bizə verdiyi qanuni əsaslardan səmərəli istifadə etmək və ölkəmizdə hüquqi, demokratik dövlət yaratmaq, vətəndaşların, insanların hüquqlarının qorunmasını təmin etməkdən ibarətdir".

Dövlət və qanunun nisbəti təkcə siyasi və hüquqi məsələləri deyil, sosial məsələləri də əhatə edir. İnsan ictimai bir varlıqdır. Vətən, ölkə, hakimiyyət, dövlət hər biri insana məxsusdur, insanın dəyəri onun kimliyidir. İnsanın ictimai bir fərd kimi formalaşmasında dövlət və qanunun xüsusi rolu vardır. Çünki vətən, ölkə, hakimiyyət və dövlət hər biri ayrı-ayrılıqda insanın şəxsi, mədəni və ləyaqətidir. Hər bir fərd məhz bu dəyərlərlə tanınır; insan konstitusiyaya, demokratik prinsiplərə, hüquq qaydalarına və etik normalara nə dərəcədə riayət etməsi ilə seçilir.

Həmçinin qanuni mühitin yaranmasında dövlət hakimiyyəti və onun fəaliyyəti mühüm şərtidir. Dövlət hakimiyyəti o zaman qanuni hesab olunur ki, insanların iradəsini əks etdirsin. Əgər dövlət ictimaiyyətin iradəsi və istəyi ilə yaranırsa, onda həmin dövlət həm strukturalı, həm də ictimaiyyət üçün daha faydalı və səmərəli olacaqdır. Ulu Öndər ictimai məsuliyyəti və dövlətçilik prinsiplərini nəzərə alaraq hər bir çıxışında dövlətin xalq üçün olduğunu bildirmişdir: "Xalq dövlət üçün yox, dövlət xalq üçün olmalıdır" və ya "Dövlətçilik haqqında düşünən adam - həm adi vətəndaş, həm dövlət işində işləyən, xüsusən dövlətə başçılıq edən insanlar heç vaxt öz canı haqqında düşünməməlidir".

Bundan əlavə, dövlətin yaranmasında insanların iradəsini əks etdirən prinsiplər Ulu Öndərin çıxışlarında daha çox özünü göstərir. O hər bir çıxışında

konstitusiyaya istinad edərək bu sahədə çalışan vətəndaşların yüksək xüsusiyyətlərə malik olmalarını bildirib: "Qanuna xidmət edən hər bir adam aydın zəkaya, təmiz əllərə və alovlu qəlbə malik olmalıdır".

Ulu Öndər bütün vətəndaşları konstitusiyadan irəli gələn tələblərə tabe olmağa, qanuna riayət etməyə çağırır, həmçinin qanunların riayət olunmasına bütün səyləri ilə çalışacağını və bu yoldan dönməyəcəyini bildirirdi: "Biz hamımız nizam-intizama tabe olmalıyıq, biz hamımız qanuna tabe olmalıyıq, biz hamımız qanuna riayət etməliyik, qanunun aliliyini təmin etməliyik və bu yolda şübhəsiz ki, mən öz əqidəmdən dönməyəcəyəm". Ulu Öndər həm də hər bir vətəndaşa dövlətin qanunlarına əməl etməyi tövsiyə edirdi: "Dövlətin qanunlarına əməl etməyən insan dövlətin qanunları əsasında cəzalanmalıdır".

Dövlət və qanunun nisbəti cəmiyyətdə tutduğu dərəcə ilə müəyyənləşir və dövlətin mövcudluğu təkcə adına görə deyil, əsas funksiyasına görədir. Dövlətin hər hansı bir qərarı hüquq, qanuna və etik normaya uyğun olmalıdır, bunlardan kənar hər hansı bir əmr hədəfə çatdırməz. Daha aydın desək, burada ictimaiyyət və hakim qüvvə nəzərdə tutulur. Yəni dövlət və qanun ictimai-siyasi məfhum olaraq ölkənin etik dəyərlərini əks etdirir, bu dəyərlər həm dövlətin ictimai-siyasi fəaliyyətində, həm də normativ aktlarda mövcuddur. Amma qanunçuluqda etik normalara gəldikdə isə qeyd etməliyik ki, hər bir qanunda etik qayda və normalar mövcuddur. Etik qayda və normalara əsaslanmayan qanunlar əsassız hesab olunur və onun ictimai və hüquqi qüvvəsi olmur. Ulu Öndərin hüquq, qanun, qanunçuluq, dövlətçilik barədə dediyi kəlamları diqqətlə təhlil etsək, şahidi oluruq ki, onun hər bir sözü etik dəyərlər göstəricisidir. Yəni müxtəlif sahələri əhatə edən dərinfikirli kəlamları mədəniyyətə, etik normalara əsaslanır.

Ulu Öndərin fikrincə, hər hansı bir hüquq işçisinin hüquq elmində, hüquqşünaslıqda biliyi ilə yanaşı, həm də əxlaqi, mədəni dəyərlərə malik olması əsas şərtidir. Hüquqşünasın etik dəyərlərə sahib olması təkcə qanunların düzgün işlənmə mexanizmi ilə məhdudlaşmır, bu dəyərlərə sahib olmaq qanunla ictimaiyyət arasında bağlılıq yaradır, bundan əlavə, ictimai kütlə arasında qanunların aliliyinə inam yaranır və bunun da nəticəsində ictimai asayiş təkcə qanunlarla deyil, həm də mədəni dəyərlər əsasında idarə olunur və qorunur. Heydər Əliyev kimliyindən asılı olmayaraq hər bir vətəndaşın qanunun prinsiplərinə riayət etməsini bildirirdi: "Şəxsiyyətdən, keçmiş xidmətlərindən, adından-sanından asılı olmayaraq hər kəs qanuna tabe olmalıdır. Qanunun aliliyi hamı üçün eyni olmalıdır: adi vətəndaş üçün də, vəzifəli şəxs üçün də, Prezident üçün də".

Ulu Öndərin insan ləyaqətinə verdiyi dəyər cinayət-hüquq siyasətində də özünü açıq-aydın göstərir. İnsan haqlarında ölüm hökmünün ləğv olunması buna sübutdur. Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə 1998-ci il fevral ayının 10-da Milli Məclis ölüm hökmünün ləğv edilməsi haqqında qanun qəbul etdi və həmin andan başlayaraq bu qanun qüvvədədir. O, ədalət, azadlıq, humanizm və insanpərvərlik prinsiplərini əsas tutaraq ölüm cəzasının insan ləyaqətinə zidd olduğunu bildirmişdir: "Mən cinayət-hüquq siyasətini hərtərəfli təhlil edərək, ədalət, azadlıq, humanizm və insanpərvərlik kimi yüksək ideyalara sadıq qalaraq ölkəmizdə ölüm cəzasının ləğv edilməsi qənaətinə gəlmişəm".

Ulu Öndərin fikirlərinə nəzər yetirəndə görürük ki, cəzanın özündə də islah etmək xüsusiyyəti vardır. Cəzanın tərbiyəvi əhəmiyyətlərindən biri də budur ki, insan törətdiyi cinayət əməli barədə düşünür, nəyin düzgün, nəyin səhv etdiyini təkcə ağılla deyil, həm də ruhən, qəlbən anlayır. Cəzanın tətbiq edilməsinin səbəblərindən biri də digər insanları cinayət əməllərindən uzaqlaşdırmaq, ictimaiyyəti baş verə biləcək hər hansı bir cinayətdən xilas etməkdir. Ulu Öndər cəzanın tərbiyəvi əhəmiyyətini qeyd edirdi: "Cəzanın böyük tərbiyəvi əhəmiyyəti var. Əgər bir insan öz cinayətinə, xəyanətinə görə cəzalanırsa, bu, minlərlə insanların belə cinayətlərindən xilas olmasına kömək edir, belə cinayətlərə qoşulmamasını təmin edir".

Ulu Öndər bəzi insanların ölkə daxilində cinayət törədib başqa bir ölkəyə qaçmalarına kəskin münasibətini bildirərək onları vətənpərvərlikdən, insana xas olan üstün keyfiyyətlərdən uzaq hesab edirdi. Onun nəzərində vətəninə, xalqına, dövlətinə bağlı olan insan heç vaxt bu addımı atmaz və belə insanlar xalqın, cəmiyyətin nəzərində nüfuzsuz və yaramaz insanlar hesab olunurlar: "Vətənpərvər, mərd insan əgər şüurlu ya şüursuz hansısa bir cinayəti edibsə, o, vətəninə qatılmazdır. Cinayət edib vətəninə qaçan adam xalq, millət, cəmiyyət üçün ən yaramaz və ən nüfuzsuz bir adamdır".

Aparılan təhlillərdən belə nəticəyə gəlmək olar ki, Ulu Öndərin dövlət, konstitusiya, qanun və qanunçuluq barədə dediyi hər bir sözü təkcə hüquq-mühafizə orqanlarına aid deyil, həm də ictimai-siyasi mühiti qorumaq, insanların haqlarına ədalətlə, vicdanla riayət etmək mənasını daşıyır. Qanunlarda olan etik, əxlaqi, mədəni dəyərlər insanı mükəmməl bir varlıq olaraq cəmiyyətə təqdim edir və qanunun aliliyinin qorunmasına səbəb olur. Etik xüsusiyyətlər insan varlığının formalaşmasına, insanın ictimai-siyasi sahədə inkişafına zəmin yaradır. Vətən, ölkə, hakimiyyət və dövlət dediyimiz bu məfhumlar hər biri ayrı-ayrılıqda insanın şəxsi, mədəni və ləyaqətidir. Çünki hər bir insan tutduğu vəzifədən, məqam və dərəcəsiindən, milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq vətəndaş kimi ölkəsinin konstitusiyasına, qayda-qanunlarına necə əməl etməsi ilə seçilir. Buna görə də kimliyindən asılı olmayaraq hər bir vətəndaş bu müqəddəs mühafizə sistemini qorumaq, onun tələblərini yerinə yetirməlidir. Ulu Öndərin söylədiyi tarixi və ibrətəməz sözlər bizim bu günümüz, gələcəyimiz üçün tərbiyəvi əhəmiyyət kəsb edən nəsihətlərdir ki, bunlar təkcə siyasi bir liderin, dövlət başçısının deyil, ən əsası müdrik bir atanın övladlarına vəsiyyətidir.

Əntiqə PAŞAYEVA,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru, dosent